

Nazaj k upor!

Lik upornice, lik protestnika je najmočnejša podoba družbenega življenja iztekajočega se leta. V povsem razslojeni slovenski družbi, ki jo zaznamujejo povezana politična in ekonomska omrežja moči – mediji so ta omrežja poimenovali s kultiviranim pridevkom »elite« – ter vsi manj pomembni drugi, to je od ustrahovanega razreda delavcev na minimalnih plačah v nenehni začasnosti »stalnih« zaposlitev, mladih brez perspektive prve zaposlitve in avtonomnega življenja, starejših brez varne starosti, od osovraženega javnega sektorja kot imaginarnega krivca za popoln polom neoliberalnega kapitalističnega sistema itd., se je ob neznosnosti družbenih razmer zbudil – upor! Ob sistemsko socializirani apatičnosti v družbi, ki so jo uspešno zgradile iste finančne in politične strukture skozi erozijo avtonomije posameznikov in prav tako močno erozijo kolektivnosti (uničujočnost neoliberalizma se radikalno pokaže v poziciji »družbe ni«, to je razkroja družbenosti), se je kot »alternativni« odziv artikulirala »kultura upora«. Bistvo te »kulture uporov« je v javnem družbenem angažmaju; klic »Nazaj k upor!» dobiva odgovore skozi različne oblike boja, ki so ga protestnice in protestniki ter organizirane skupine artikulirali na terenu, na vstajah, v akcijah in v komunikacijah v vstajniških skupnostih ter zunaj njih. Kar se je dogajalo že nekaj časa okoli zamejene slovenske državnice, se je glasneje in bolj množično začelo dogajati tudi na ulicah slovenskih mest. Bilo je neizogibno.

»Danes Maribor, jutri vsa Slovenija!« Tako nekako je zvenela čustveno nabita izjava mlade ženske v osrednji informativni oddaji na dan, ko je bil Maribor nepreklicno zarisana na vstajniški zemljevid. Zatem so se časovno zgoščeno zvrstile vstaje v Ljubljani in Mariboru, pa tudi v drugih manjših krajih, denimo na Jesenicah, v Kopru, Novi Gorici in še kje. Nedvomno pluralne in heterogene v številnih pogledih, z nekaterimi lokalno specifičnimi sprožilci, raznotere v odnosu in stališčih do institucionalnega esteblišmenta, organizirane/koordinirane okoli *ad hoc* skupin, novih in starih civilnodružbenih gibanj in organizacij, raznotere z vidika socialne, starostne, spolne in drugih zastopanosti.

Po dobrem letu dni je vstajništvu postavljena diagnoza odmrtnja, morda še prej hiranja in ne nazadnje neuspeha in zdrsa na celotnem terenu. Tovrstne ocene v delu kritične javnosti

poenostavljeno povedano sporočajo, da upori niso prinesli drugega rezultata kot zamenjave nekaj skorumpiranih politikov, na daljši rok pa ni nikakršnih strategij delovanja, niti načinov za doseganje ciljev; zadnji naj sploh ne bi bili definirani.

Ne glede na uspehe, neuspehe ali pomote, ki jih iz današnja zornega kota odčitamo v naboru različnih praks uporov v lokalnem slovenskem prostoru, se jasno kažeta dve težnji: da so prakse uporov obujene in da v boju s sistemom, ki je pozicioniran kot razredni boj, ni bližnjic, niti hitrih zmag. Radikalne družbene spremembe, ki jih zahtevajo upori, povsem jasno zadevajo spremembe v jedru družbenih odnosov. Vsaj marginalizirana, če ne že arhaično zastarela »solidarnost« in »enakost« se vračata v repertoar pomembnih družbenih konceptov. Gotovo tudi zato, ker ju je v življenje znova priklicalo (družbeno) delovanje. In slednje poziva – nazaj k uporu!

V tej perspektivi bom v članku predvsem z vidika protestnice, aktivistke in manj s kakšne določene teoretske pozicije podala predvsem osebno videnje nekaterih dimenzij vstajniških praks od jeseni 2012 do njihovega domnevnega »odmrtja«. Poudarjam dve relaciji. Najprej manko vpetosti in tematiziranje globalne dimenzije uporov, s čimer je nastal občutek, da so vstaje v slovenskem prostoru lokalnega pomena, precej manj pa sežejo v prostor globalnega boja 99 odstotkov prebivalstva. Od ulic Ljubljane do ulic Istanbula – v besedilu se osredinjam na primer turške vstaje – so globalni boji udejanjeni na skupnih temeljih in prinašajo identična sporočila: solidarnost med ljudmi, boj proti kapitalizmu, neoliberalnim politikam vlad in diktatu finančnih institucij.

Globalnemu obravnavanju uporov sledi razmislek o manifestacijah uporov v lokalnem slovenskem okolju, to je o agendi vstajništva, vsebinah in izostankih. Soglasnosti glede velikih zgodb med vstajniki (kot sta korupcija in klientelizem ipd.) ni mogoče oporekati, četudi je – pričakovano – mogoče razbrati različne poudarke in načine reševanja teh udomačenih fenomenov. Vzoredno s kampanjo proti korupciji in klientelizmu, če jo vzamem za eno osrednjih potez, so potekale nekatere manj vidne, zdi se da tudi manj »zanimive« teme s področja socialnih in delavskih pravic. Pri teh je bila aktivacija vstajniškega gibanja precej bolj šibka, zaznamovana s posamičnimi intervencijami ali tudi povsem spregledana. V besedilu analiziram predvsem ta spregledan vidik.

Na koncu besedila se vračam k vprašanju potenciala vstajniškega gibanja skozi napovedi o koncu, smrti in izpraznjenosti agende. Četudi nekateri indici (denimo številčnost, periodičnost vstajniških dogodkov, aktivacija Facebook ipd.) kažejo na zaton gibanj, pa kulture upora ni treba pokopati; ali vsaj ne dokler je fašizem finančnih institucij dosledno instrumentaliziran skozi delovanje sodobne neoliberalne države. Zato ne dvomim, da bo lik upornika, lik protestnice še naprej ena temeljnih podob, ki bo glasno opozarjala na realnosti družbenih neenakosti sodobnega trenutka in še naprej opozarjala na zahteve vstajniškega gibanja iz leta 2012.

Globalni upori in slovenske vstaje. Primer »Occupy Gezi – Ljubljana«

Četudi so upori, ki so se v zadnjih letih zgodili denimo v arabskih in sredozemskih državah ter drugod, v nekaterih točkah oznamovani z lokalnimi specifikami, pa prepoznavno tvorijo del skupnega referenčnega okvira boja proti finančnemu totalitarizmu, neoliberalnim politikam vlad ter njuni posledici, t. i. varčevalnim ukrepom, ki so uperjeni proti ljudstvu in naravnani k ohranjanju nadprevlade finančnih in političnih struktur. V globalno matrico uporov, ki so jo zarisala predhodna protestna gibanja, denimo med novejšimi Occupy v letu 2011, med

¹ Poleg akcij solidarnosti s turškimi protestniki je v prostor globalnega nagovora k solidarnosti, proti represiji kapitala in države v času vstaj seglo še dogajanje med Balkanskim anarhističnim sejmom knjig (BAB – Balkanski anarhistični sejem knjig je potekal med 24. in 26. majem 2013 v Ljubljani, z glavnim prizoriščem na Metelkovi). Predvsem je treba omeniti akcijo na ljubljanskih ulicah, v kateri je mednarodna skupnost anarhistov protestirala proti režimu kapitalističnega izkoriščanja, varčevalnim ukrepom, vzponu nacionalizma in fašizma ter državni represiji. Z izjemo skupnostnih medijev je o intervenciji obveljal medijski molk. Več glej v izjavi za javnost na spletni povezavi Federacija za anarhistično organiziranje (FAO): We are their crisis – for a transnational struggle against capitalism and repression!, <http://www.a-federacija.org/2013/05/26/we-are-their-crisis-for-a-transnational-struggle-against-capitalism-and-repression/>.

² Vir je pogovor z aktivistko, ki je 31. maja 2013 spremljala protest turških študentov na Prešernovem trgu v Ljubljani. Nato je nekaj posameznikov še isti dan izvedlo mreženje prek facebook skupine. Videoposnetek protesta turških študentov na Prešernovem trgu v Ljubljani, 31. maja 2013, je objavljen tudi na strani Facebook, ki je bila ustanovljena istega dne. Glej: »OccupyGezi-Ljubljana«: <https://www.facebook.com/groups/348126578650266/>.

zgodnejšimi pa gibanja iz let 1968 in 1989 ter alterglobalistična gibanja na prelomu tisočletja, je treba umestiti tudi upore v Sloveniji. Ulice so množično spregovorile od Grčije, Španije, Italije, do Turčije in Slovenije, od Bosne in Hercegovine do Bolgarije. Na več celinah, v Evropski uniji in zunaj nje, glas protestnikov zahteva družbene spremembe, solidarno družbo, konec neoliberalne države, več pravic za ljudi in predvsem »nično« moč finančnih institucij. Po vsem svetu so spregovorili novi mediji, ki so prevzeli vlogo mobilizatorjev množičnih protestov. Informacije so se širile in nič ni moglo zaustaviti gibanj, ki so vsaj deloma povezale množice novodobnega proletariata. Ta val ni zaobšel Slovenije.

Vendarle ugotavljam, da so bile vstaje primarno »slovenske«, zaznamovane skoraj izključno z lokalnimi temami, umanjalo je globalno razumevanje vstaj, s čimer je nastal občutek, da so vstaje v slovenskem prostoru lokalnega pomena in ne sežejo v prostor globalnega boja 99 odstotkov prebivalstva. Deloma je bilo tako pojmovanje preseženo vsaj na točki parcialne stičnosti z globalnimi upori, ki jo ilustriram s primerom (direktnih) akcij solidarnosti s turškimi protestniki, kar se je v Ljubljani izkristaliziralo skozi mreženje nekaterih vstajniških skupin in posameznikov-aktivistov s turškimi študenti. Boj za demokracijo, ki je v turškem kontekstu kulminiral v »zelenem boju«, v boju za demokracijo okoli parka Gezi in Taksima, je za trenutek ujel lokalno naravo slovenskega vstajništva v širša gibanja izražanja uporov zatiranih in – čeprav skromno – pokazal na razumevanje skupnih uporov prek in zunaj ločnic nacionalnih meja. Menim, da je zdrs vstajniških praks, če je neko temeljno obeležje, nastal zlasti na točki umanjkanja globalne dimenzije vstaj¹.

Zakaj sta torej Taksim in park Gezi pomembna za vstajniške prakse v Sloveniji in zakaj bi bila katastrofa, če bi turška vstaja šla mimo nas? Četudi pritrjujem, da je velika moč izkristalizirana prav v lokalnih uporih, ki imajo jasno identificirane tarče, kakršna je bil *gotov* mariborski župan, pa hkrati zagovarjam, da si izoliranega upora ni mogoče predstavljati na daljši rok. Turška revolucija se nam je zgodila sredi največjega vala slovenskih vstaj. Zgolj naključje je najbrž, da je nekaj aktivistk/-ov na dan po brutalnih odzivih turške policije na miroljubno zasedbo parka Gezi na ljubljanskem Prešernovem trgu pobralo kontakte turških študentov, ki so na to mesto prišli izraziti nestrinjanje s preganjanjem protestnikov in odkritim nasiljem policijske države. Turškim protestnikom, povečini Erasmus študentom v Ljubljani, je slovenska policija onemogočila izražanje protesta oziroma ga je prekinila; rečeno jim je bilo,² naj se s turškimi zastavami umaknejo s Prešernovega trga, ker da tam ni dovoljeno protestirati. V enem dnevu se je zatem oblikovala *ad hoc* mreža aktivistov, ki so podprli protestnike in prek skupine Facebook pozvali k solidarnosti z upornim turškim ljudstvom ter organizirali demonstracije pred turškim veleposlaništvom v Ljubljani dan zatem. Aktivisti smo poleg jasno izražene solidarnosti s protestniki in ob nasprotovanju izjemno nasilnemu odzivu turške države na zasedbo zelenih površin, ki jih je oblast nameravala spremeniti v še eno nakupovalno

središče, v okvir slovenskih vstaj poslali sporočilo o globalni solidarnosti, razumevanju nujnosti povezanosti skupnega boja prek nacionalnih meja. In ne nazadnje, pripomogli k temu, da lahko kjerkoli slišan glas protestnika kot globalni glas proti tiraniji države in kapitala nad svobodnim glasom posameznika, pa naj bo to pred turškim veleposlaništvom v Ljubljani, na Taksim, v parku Gezi ali kjerkoli drugje. Možnosti takega globalnega govora so bile uokvirjene v akcijah podpore, ki so se zvrstile v dneh po zasedbi parka Gezi in krvavem posredovanju policije; prvi protest je potekal 1. junija 2013 pred turškim veleposlaništvom, drugi je sledil 3. junija 2013 in je vključeval protest na Prešernovem trgu in pohod ter zahteve pred turškim veleposlaništvom, sledila je akcija v okviru poziva h globalni solidarnosti s Turčijo 8. junija 2013, kar je bilo v Ljubljani postavljeno v okvir festivala »pevskih zborov upornišva«, nekaj dni pozneje pa je sledil obširnejši diskusijski dogodek (13. 6. 2013), na katerem so turški in lokalni aktivisti razmišljali o vzrokih in razsežnosti uporov v Turčiji ter tako skušali z dogajanjem seznaniti širšo javnost³. Globalna solidarnost je bila v akcijah izražena v glavnih sporočilih na transparentih: »Turkey, you are not alone«, »It's about Democracy«, »Stop violence«, »Everywhere Taksim, everywhere Gezi park«, nekateri poudarki pa so zbrani v besedilu skupne izjave aktivistov, podpornikov vstajnikov v Turčiji (ki je v celoti navedena v nadaljevanju). Kot zgovorno opombo pa naj omenim nezainteresiranost domačih *mainstream* medijev, popolni molk o dogodku, in to kljub aktualnosti in hkratnemu opaznemu manku glasu »od znotraj« v medijskem prostoru; tega pa bi turški študenti s svojimi vedenjem in informacijami pomembno presegali⁴.

Kaj smo se torej (lahko) naučili iz skupnega boja s turškimi aktivisti? Turški protesti so v mojem videnju odprli tri ključne dimenzije, ki so zelo pomembne za slovensko vstajništvo. Imenujmo jih: misliti o represiji, misliti o spolu in misliti o medijih.

V boju z interesi kapitala, podprtih z državo, pride nujno do soočenja z represijo. Naivnost tukaj ne pride v poštev. Odziv policijske države v Turčiji je bil brutalen in silovit. To nas ne more presenetiti ob poznavanju »prakse« spoštovanja človekovih pravic in obravnave političnih zapornikov, na kar so turški aktivisti nenehno opozarjali. Zato je bilo še toliko bolj nesprejemljivo ravnanje slovenske policije, ki je nekaj turških protestnikov pred veleposlaništvom popisala. In lahko le upamo, da so intervencije lokalnih aktivistov, da se ne popisuje protestnikov in pošilja podatkov v avtoritarno državo, kjer obstaja ničelno spoštovanje človekovih pravic, zalegle.

Erozija pravic glede spola je več kot skrb zbujajoča in nujno zahteva globalne odzive. Zgovorni sta dve podobi, ki so ju prek družbenih omrežij sporočili aktivisti. Pri obeh gre za poskuse retradicionalizacije spolnih vlog med mladimi, kar se npr. izvaja z discipliniranjem skozi predpisani *dress code* v šolah. S tega vidika je solidarnostna akcija srednješolcev, ki so v podporo kolegicam oblekli kratka krila in se odpravili na pohod po mestu, potem ko je tako opravo prepovedal nov kodeks oblačenja, veliko več kot le simpatična gesta⁵. Je radikalna družbena kritika, ki odgovarja na poseg avtoritarne države v svobodo odločanja – o življenjskem stilu, oblačenju, govoru in misli. Druga podoba prihaja te dni (besedilo pišem novembra 2013) iz protestov na

³ Glej dokumentacijo skupine Facebook »OccupyGezi-Ljubljana«: <https://www.facebook.com/groups/348126578650266/>, kjer so zbrane informacije o kronologiji dogodkov, vključno s številnimi primeri nasilja nad protestniki in tistimi, ki so jih kakorkoli podprli, npr. zdravniki in odvetniki, ki so jim ponudili medicinsko ali pravno pomoč, država pa je njihova dejanja preganjala in kriminalizirala.

⁴ Nezainteresiranost osrednjih medijev sicer ni ravno presenečenje, je pa bila vsaj nerazumljiva na točki aktualnosti tematike in možnosti, ki jo je ponujala okrogla miza; torej vključevanja mnenj in pogledov tistih, ki imajo o dogodkih v parku Gezi in na Taksim več in podrobnejše informacije, kot smo jih lahko brali v skopih poročilih osrednjih medijev. Priložnost javnega glasu pa je podal Radio Študent, glej npr. pogovor z dvema turškima študentoma v Ljubljani, Orcunom in Fatijo, 6. junija 2013 (dostopno na: spletna stran Radia Študent in skupina Facebook »OccupyGezi-Ljubljana«).

⁵ Fotografije srednješolskih protestnikov so prek družabnih omrežij zakrožile septembra 2013.

OKROGLA MIZA »OCCUPY ISTANBUL – OCCUPY TURKEY«

Četrtek, 13. junija v Atriju ZRC SAZU, Ljubljana

V teh dneh se z upanjem in strahom oziramo proti Turčiji. Tam že dva tedna poteka izjemna mobilizacija za demokracijo in proti avtoritarizmu turškega premiera. Demokratična vstaja se je začela kot odgovor na poskus uničenja za svobodo zbiranja, izražanja in združevanja vitalnega trga ter parka v Istanbulu. Park Gezi in trg Taksim skušajo turške oblasti pod taktirko premiera Erdogana pretvoriti v komercializiran prostor in simbol zatrtja demokracije in vzpostavitve režima sultanovskega avtoritarizma. Mnogoterost, ki park in trg brani, skuša obraniti in širiti prostore svobode in samodoločnega življenja. Spopad zanju je tako postal katalizator širšega družbenega nasprotja v Turčiji, nasprotja med političnim avtoritarizmom in družbenim konservativizmom, ki sta nepogrešljiva sopotnika neoliberalno kapitalističnega modela razvoja na eni strani ter aspiracij svobodoljubnih ljudi na drugi. Spopad, ki je znan in ki danes poteka domala povsod. V Sloveniji prav tako silovito kot v Tuniziji, Egiptu, Španiji, Turčiji oziroma povsod, kjer je dobiček pred ljudmi.

Študenti in študentke iz Turčije, ki so na študijski izmenjavi v Sloveniji, se dobro zavedajo, da je turška družba na razpotju. Zato so se samoorganizirali in začeli solidarnostne akcije z namenom informiranja tukajšnje javnosti o dogajanjih v Turčiji in s pozivom k solidarnosti. Tako so tudi izvedli proteste pred turškim veleposlaništvom v Ljubljani. Ob tem je nekatere popisala policija, kar je sramota za samodeklarirano demokratično državo. Državljanov in državljanek države, ki se sooča z odkrito grožnjo suspenza demokracije in ki ima debel dosje kršenja človekovih pravic, se ne popisuje! Kljub takšnemu načinu zastraševanja turški študenti in študentke skupaj z lokalnimi vstajniki in vstajnicami nadaljujejo kampanjo informiranja in solidariziranja. V poletnem Atriju ZRC SAZU sta študentki z Univerze Dokuz in Univerze Anadolu skupaj s kolegoma z Univerze v Ljubljani govorili o razmerah v Turčiji. Razprava se je v prvem delu dotaknila trenutnega dogajanja v Turčiji. Študentki sta tako spregovorili o ozadju protestov, o avtoritarizmu premiera Erdogana, heterogeni sestavi protestnikov in z veliko zaskrbljenostjo o morebitnih scenarijih konfliktov v Turčiji. Razprava je namreč potekala v času, ko je Erdogan zahteval izpraznitev parka in trga, kar je podkrepil z argumentom brutalne policijske represije. Nato se je razprava dotaknila skupnih imenovalcev med demokratično vstajo v Turčiji, Sloveniji in drugod. Razpravljavci iz občinstva in gostje so ugotavljali, da je demokracija, ki jo branimo in gradimo, ne le delovanje demokratičnih institucij, temveč tudi svoboda različnih načinov življenja in svoboda zbiranja in združevanja brez avtorizacije oblasti. Lekcija, s katero imajo težave tudi evropske demokracije, ki so vse preveč pasivne, ko Erdogan snuje represivni scenarij. To pa niti ni tako presenetljivo, saj vemo, da se doma pogosto lotevajo demokratičnih protestov z represijo.

Razprava se je končala s skupno ugotovitvijo, da moramo v teh dneh po svojih močeh izkazovati praktično solidarnost z vstajniki in vstajnicami v Turčiji. Zatrtje vstaje bi pomenilo poteptanje upanja turških generacij, hkrati pa bi pomenilo slabo napoved tudi na svetovni ravni, saj bi okrepilo avtoritarne, konservativne in neoliberalne sile. Udeleženci so se prav tako dogovorili, da bodo nadaljevali razpravo o skupnem boju za demokracijo. Morda tudi v obliki vstajniške ambasade od spodaj, ki bi omogočila učinkovite akcije solidarnosti v času, ko skorajda »zbiramo stave«, kje bo naslednja vstaja.

Gre za demokracijo, gre za naš skupni boj za demokracijo!

Aktivistke in aktivisti, podporniki vstajnikov v Turčiji

turških univerzah⁶, kjer študentke v *women walking* protestirajo proti zakonu, ki ob obisku zdravnika od študentk zahteva test nosečnosti, ki ga nato brez njihovega soglasja pošljejo staršem⁷. Ob tem je le nekaj tednov staro idejo Erdogana o nujnosti ločenih študentskih domov po spolu – kar je v vladni retoriki označeno za »izvajanje ustavne zahteve po varovanju mladih« – mogoče brati le kot naslednji korak v stopnjevanju politik nadzora in vpeljevanja avtoritarnega tradicionalizma,⁸ ki mu utegnejo slediti še bolj brutalne oblike gospodovanja nad ženskim subjektom.

In naprej, ko utihnejo mediji, ko Erdogan ukaže ugasniti Facebook, Twitter in mednarodno telefonsko povezavo, se v Turčiji pravzaprav ne dogaja krvava zadušitev upora, ampak ljudstvo le uživa v nogometu, spremlja in se navdušuje nad pogovornimi oddajami ter se izobražuje o pingvinih⁹. Strategije odvratanja pozornosti skupaj z nekaj časa trajajočo telekomunikacijsko blokado so začasno tudi delovale, preglasila pa so jih družbena omrežja, ki so posredovala glas o turškem uporu.

So metode delovanja države v turškem in slovenskem kontekstu res tako različne? Niti približno ne! Vse tri dimenzije so se manifestirale v lokalnem kontekstu in pokazale več podobnosti, kot bi si jih želeli. Kriminalizacija protestov je očitna, hkrati pa je bil takojšnji odziv ob najočitnejšem primeru obsodbe mariborskih vstajnikov v

⁶ Aktivistke sporočajo o protestih na njihovih univerzah, tako denimo prejemam dokumentirana poročila in fotografsko gradivo o dogajanju na univerzi Ege (»women walking«, 12. 11. 2013).

⁷ Po navedbah turških aktivistk to prakso medicinsko osebje izvaja od junija 2013.

⁸ Gre za eno osrednjih razprav v novembru 2013, o kateri so pisali večinoma vsi vodilni časopisi, številni blogi in skupine »Occupy Gezi« na družabnih omrežjih.

⁹ O svojevrstni medijski blokadi sta na okrogli mizi spregovorili turški študentki Ozge Cıfci in Begüm Gök. Poudarjeno je bilo, da turška javnost na začetku protestov, ko ti še niso bili množični in razširjeni po različnih predelih države, ni imela nikakršnih relevantnih informacij o dogajanju. Celo več, protestov ni bilo, nacionalna televizija pa je vrтела dopadljiv športno-zabavno-izobraževalni program. Tragikomična je epizoda predvajanja številnih oddaj o pingvinih, o čemer je med drugim podrobno poročal Guardian: *Why Turkey's mainstream media chose to show penguins rather than protests*, www.guardian.co.uk, prav tako pa so

Foto: Bojan Stepančič

Popisovanje turškega študenta, protestnika pred turškim veleposlaništvom v Ljubljani, 1. 6. 2013

maske pingvinov postale spremljajoča figura protestnikov. Manjkale niso niti na omenjeni ljubljanski okrogli mizi.

¹⁰ Podrobnejšo analizo glej v Renata Šribar: Ženski vstop. Vstajniki in spol v medijih. *Medijska preža*, 44/45, junij 2013.

¹¹ Podrobnejšo analizo glej v Andrej Pavličič: Mediji ponovno gradijo legitimitnost politike, ki so jo vstaje razgradile. *Medijska preža*, 44/45, junij 2013.

¹² Ob predpostavki, da bodo te osrednje teme obširneje analizirane in argumentirane v drugih besedilih, in ob izhodišču, da zahteva pregled samih vstajniških aktivnosti skozi skupine, posamezne pobude, *ad hoc* akcije in intervencije itd. vsaj eno, bolj gotovo pa več samostojnih besedil, se od take ambicije na tem mestu omejujem.

¹³ Miroslav Grujić (58 let) in Milivoj Vukadinović (55 let) sta formalno zaposlena pri istem delodajalcu iz Postojne, a že drugo leto brez vsakršnih prihodkov, brez plačanih prispevkov za socialno varnost, z blokiranimi računi, revna in opeharjena. Zaradi neurejenih razmer in krivic sta zasedla prostor pred parlamentom in se odločila izterjati svoje pravice.

¹⁴ Na tem mestu ne bom podrobneje naštevala posameznic, posameznikov in pobud, ki so izražali solidarnost in na različne načine podpirali protestnika iz dneva v dan, od prvega do trinajstdesetega dne. Povečini je šlo za pobude posameznikov, aktivno pa se je vključilo tudi nekaj skupin, ki so npr. ponudile pomoč pri reševanju pravnega vidika protestnikovih zahtev, organizirale srečanja pri protestnikih in obveščale širšo javnost ipd.

širši vstajniški skupnosti dokaj neznamen, povsem na ravni pobud posameznic/kov. Dimenzija spola je bila v vstajniških dogodkih reducirana na neko nujnost reprezentiranja npr. števila govornic na vstajah, medtem ko kakšne poglobljene refleksije ni bilo zaznati. Vidnejšega prodora ni bilo, čeprav so v vstajniškem gibanju nastale nove pobude in četudi bi bil tak preboj ob prevladujoči moški retoriki v političnem prostoru potreben in tudi pričakovan¹⁰. Mediji sicer niso utihnili, tudi ni mogoče govoriti o enakem načinu poročanja, je pa mogoče identificirati nekatere prepoznavne taktike: taktiko svetovanja vstajnikom, npr. kdaj naj ustanovijo stranko, taktiko izbiranja priljubljenih in manj priljubljenih skupin vstajnikov skozi moralizirajoč diskurz o dobrih in slabih vstajnikih, taktiko posrednika do oblasti, ki poziva ulico – artikulirajte zahteve!¹¹. Spregledati ni mogoče niti poročanja skozi primat številčnosti – domnevno najpomembnejše je število protestnikov na vstajah, kar je postal temeljni kriterij uspeha neke vstaje – ter spektakla, ki vstajam odvzema politični element, izražanje revolta na ulici pa reducira na »družabni dogodek«.

Slovenske vstaje: izpostavljeno in spregledano

Ocena, da sta bila Franc Kangler in Janez Janša najboljša sprožilca in motivatorja vstaj oziroma tista sprožilca, ki sta naredila ulico »močno«, jo celo opolnomočila, verjetno v veliki meri drži. Fokusirana agenda vstajništva se je zgostila okoli velikih tem, kot so korupcija, nepotizem, klientelizem, odmrta pravna država, nedelovanje socialne države¹². So pa vzporedno s kampanjo okoli velikih zgodb potekale nekatere »manj pomembne« zgodbe, ki jih vstajniki niso zgrabili z enako intenzivnostjo, zagotovo ne v večjem delu. Tu naj spomnim na dva taka primera obrobnihih tem, za kateri je umanjalo vstajniškega in medijskega »naboja«: pred parlamentom se je 63 dni odvijal Miletov in Mirov »Protest iz obupa«, v Mariboru so na višku vstajniškega vala zapirali Mariborsko livarno in odpuščali

veliko delavcev v socialno že povsem izčrpanem mestu. Obema mikrozgodbama sta skupni popolna erozija delavskih in socialnih pravic in dehumanizacija malega človeka. Nedelovanje socialne in pravne države se je najbolj pokazalo na radikalno izraženem obupu, kakršno je bilo Mirovo in Miletovo¹³ vztrajanje pred parlamentom, in med razčlovečenimi proletarci Mariborske livarne. Po mojem osebnem mnenju »naj vstajniki«.

Vprašanje »Kaj lahko zgodba malega človeka pove o velikih uporih?« se nemara zdi nekoliko tendenciozno, a po drugi strani posega v samo jedro agende uporništv. Je tematika obubožanih delavcev, ki jih je najprej izzigral delodajalec in nato še državne institucije, »premalo pomembna«, je prezapletena, je premalo odmevna za medijsko pokritje? Z vidika vstajniškega gibanja – če postavimo, da taka realnost pogojno obstaja – je manjkala širša mobilizacija in odpiranje socialnih tematik. Seveda je ta agenda obstajala na ravni nekaj pobud in na ravni posameznikov, vendar jih ni bilo v naboru »velikih zgodb«¹⁴. Mile in Miro sta primer kateregakoli delavca, ki se (lahko) znajde »ujet v

nesporazum« med državo in ekonomijo, v primež med nedelujoče javne institucije in podjetja, pri čemer oboji kršijo temeljne delavske in socialne pravice. V 63-dnevni intervenciji pred parlamentom, ki se je v zaključnih dneh enega od protestnikov stopnjevala z gladovno stavko, sta odločena izterjati svoje pravice javnosti demonstrirala enega največjih uporov v vstajniškem obdobju. Tudi zato je še toliko bolj zbudilo v oči dejstvo, da sta se morala v času nekega drugega protesta pred parlamentom Mile in Miro celo umakniti s svojega »zasedenega prostora«, pri čemer je največji cinizem te odstranitve izražen v argumentu policije po skrbi za njuno lastno varnost ob hkratni pravici do nemotenega poteka protesta. »Protest iz obupa« je oviral neki drugi protest?¹⁵

V drugem primeru je zgodba z Mariborsko livarno pokazala še na eno škrbini tranzicijskega turbokapitalizma, še eno »delavsko sedmino« po slovensko¹⁶, v kateri je delavec postal postranska škoda tajkunskega menedžmenta podjetij in hazardiranja državne banke¹⁷. Da skozi sindikate uokvirjen boj za delavske pravice preverjeno že nekaj časa ne prinaša več učinkovitih odgovorov, so jasno pokazali neuspehi zaščite pravic imigrantskih delavcev, npr. v Vegradu in številnih drugih primerih iz tragične sodobnosti izkoriščanja proletariata. V tem kontekstu je vstajniško gibanje

¹⁵ Mišljen je protestni shod Iniciative zdravnikov 25. junija 2013. Zjutraj tistega dne se je tako kot prejšnji večer in večer pred tem pri Miletu in Miru zbrala manjša skupina podpornikov. Že 51. dan sta protestirala pred parlamentom. Rešitve še ni bilo videti; inšpekcijskih služb njun primer ni zanimal, ministrica za delo in socialo jima je sporočila, da je rešitev, če sama ponudita prekinitev delovnega razmerja, nekateri funkcionarji so obljubljali, da se bodo angažirali, nekateri politiki pa so mimogrede prišli do zasedenega prostora, ozirajoč se za kamerami ... V neznosni vročini ali v dežju, »Protest iz obupa« se je nadaljeval v noč in v nov dan. Zamujena pa je bila priložnost, da se o pravici do zdravljenja širši množici protestnikov spregovori skozi perspektivo Mileta in Mira, dveh bolnih in izigranih delavcev, za katera je »luksuz zdravja« postavljen pod neskončno velik vprašaj.

¹⁶ »Delavska sedmina« je tudi naslovljen prispevek na 24 ur <http://www.24ur.com/novice/slovenija/delavska-sedmina.html>, ki v dneh po praznovanju delavskega prvega maja (2. maja 2013) med

Foto: Bojan Štepančič

»Protest iz obupa«: Mile in Miro za zasedenem prostoru, 63-dnevna intervencija pred parlamentom, Ljubljana, poletje 2013

prvimi medijskimi poročanji povzemal problematiko stečaja, prisilne poravnave, izgube dela in neplačevanja socialnih prispevkov delavcem livarne.

¹⁷ Tu mislim na državno NKBM, ki je pokazala popolno nerazumevanje za reševanje podjetja in s tem ohranitve delovnih mest, ob hkratnem dejstvu, da je bila banka pred kratkim dokapitalizirana iz sredstev davkoplačevalcev.

¹⁸ Dokumentacija je dostopna na strani Facebook skupnosti »Podpora delavcem livarne MLM«, <https://www.facebook.com/PodporaDelavcemLivarneMLM>. Njeni ustvarjalci pa so zapisali, da je stran namenjena »podpori delavcem MLM in drugim delavcem propadlih mariborskih podjetij!«

¹⁹ Številka se nanaša na preslikavo določila o minimalni plači za delo s polnim delovnim časom, ki od 1. januarja 2013 v Sloveniji znaša 783,66 evra bruto (vir: MDDSZ, na spletu: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/delovna_razmerja_in_pravice_iz_dela/socialno_partnerstvo/minimalna_placa/). Neto vrednost znaša približno 560 evrov.

prepoznalo nujnost intervencije na področju delavskih pravic, kar je bilo najbolj vidno pokazano skozi podporo dogodka »Delavski upor v podporo delavcem Mariborske livarne«¹⁸, ki se ga je udeležila širša fronta posameznikov iz različnih pobud oziroma samoniklih pobud posameznikov iz lokalnega mariborskega in širšega okolja. Delavski upor 18. maja 2013 v Mariboru je odprl še eno fronto popolnega razkroja socialne države; za delavce livarne je namreč nekaj časa potekala humanitarna akcija zbiranja paketov hrane, ki so ob koncu protestnega shoda pred sedežem MLM tvorili t. i. »zid lakote«. Prineseni paketi hrane so ena najbolj nelagodnih, na trenutke groteskni podob protestnih dogodkov v celi etapi vstajništva. Na tem mestu je sicer treba relativizirati to izjavo tudi v luči naslednjega: nekatere skupine in posamezniki se temu humanitarnemu pozivu iz načelnih razlogov nis(m)o pridružili, saj je privolitev v takšen humanitarizem kot način premagovanja revščine – kar je brez kakršnegakoli dvoma domena socialna države – povsem nesprejemljivo, hkrati pa lahko povzroča še dodatno stigmatizacijo revnih. Ali če povzamem besede delavke, udeležke shoda: »Hrana je v redu. Ampak z rižem ne morem plačati položnic. Potrebujemo delo, potrebujemo plačilo za naše delo, ki smo ga opravili!«

Solidarnost z delavskim uporom je bila nujnost, hkrati pa udeležba in solidariziranje vstajnikov nista pripomogla h kakšnim večjim premikom, k novi artikulaciji načinov boja za delavske pravice v kontekstu boja širšega, novodobnega globalnega prekeriata. Od tod dokaj pesimističen pogled tudi glede napovedi bodočih bojov za delavske pravice in mesta vstajniškega gibanja v njih. Ne gre namreč za tematiko, ki je populistična, ki omogoča hitre medijske refleksije, nasprotno, gre za zahtevno, občutljivo in kompleksno tematiko, ki zahteva vizijo na dolgi rok. Ob hkratni krizi in kritikah sindikalnega boja pa to področje še kako kliče po vstajniški refleksiji. V tem pogledu bi lahko pričakovali določeno radikalizacijo (delavskih) uporov, saj na tej točki postajajo imaginarni milijoni skorumpiranih tajkunov realnih 560 evrov dohodka revnega delavca¹⁹, s katerimi ne more preživeti. Razprava o izključenosti iz družbe je čedalje bolj nadomeščena z diskurzom preživetja; velik del novodobnega delavskega razreda se je znašel v poziciji, ko se več ne sprašujemo o ekonomski, socialni, politični, kulturni marginaliziranosti, ampak ali tak delavec sploh še obstaja in koliko časa bo še preživel. Vstajniško gibanje se na tej točki srečuje in se bo še intenzivneje soočalo z enim največjih izzivov, bojem za pravice novodobnega prekernega delavca; v tem pojmu pa prej ali slej na trgu dela, kjer se čedalje bolj uveljavlja kategorija »začasnosti stalnih zaposlitev«, najdemo vsi.

Konec vstajništva? Še vedno – nazaj k upor!

Ocene, da smo se konec leta 2013, po večjih vstajah, znašli v fazi klinične smrti vstajniškega gibanja v slovenskem prostoru, niso prav redke. Eden glavnih razlogov naj bi bil ta, da so »vstajniki pozabili ustanoviti stranko«. To se je z združitvijo nekaterih delov vstajniških pobud in z nekate-

rimi samostojnimi pobudami, ki kažejo interes za aktiven vstop v parlamentarno politiko, jeseni 2013 že zgodilo. Tukaj je treba poudariti, da se nahajamo v obdobju procesov oblikovanja novih političnih strank, ki izhajajo iz vstajniškega gibanja, in da smo še daleč od konca takega formiranja. Nekateri akterji, kot so Gibanje vseslovenska ljudska vstaja, Mreža za neposredno demokracijo, Odbor za pravičnost in solidarnost, Inicijativa za demokratični socializem ter nekateri drugi, so jasno napovedali in izvedli premike v smer strankarske organiziranosti. Tudi TRS kot že obstoječa stranka je pozival k združevanju vstajniških gibanj, pri čemer bi model lahko bila grška Siryza. Procesi so zagotovo odprti in pričakovati je še kakšno stranko in tudi povezave med njimi.

Vprašanje je, kakšen je doseg teh strank, kaj lahko prispevajo k družbenim spremembam? So stranke sploh kakršnakoli rešitev? Če bo tem pogojno rečeno »vstajniškim strankam« uspelo mobilizirati večji del nezadovoljnih volivcev, ki so v času vstaj nenehno opozarjali na izpraznjenost političnega prostora in nujnost »alternativne vstajniške stranke« (ali več teh), ki bo presegla skorpupiranost levih in desnih opcij in njihove ideološke tradicije, utegnejo novi akterji pomembneje poseči v volilni zemljevid na prihodnjih volitvah, hkrati pa nikakor ni mogoče izključiti verjetnosti vstopa v parlament. Stranka ali stranke so del odgovora na zahteve vstajnikov z ulic; to je tisti del odgovora vstajnikov, ki je artikuliran skozi volilno geometrijo v parlamentu in bo nagovarjal klasičnega volivca.

V nasprotju z gledanjem, ki poudarja le predstavniško dimenzijo politike, pa postavljam premislek, da je vstajništvo družbeni proces – s sebi lastnimi izkušnjami in tradicijami – in ne zgolj niz bolj ali manj naključnih ali organiziranih dogajanj. Uvodoma poudarjena potreba po umestitvi vstaj v matrico globalnih uporov, to je tradicij, ki presegajo lokalna okolja in njim lastne strukturne in organizacijske vzorce, po mojem mnenju ne potrjuje katastrofičnih scenarijev o zatonu in koncu družbenih uporov, ampak prej nasprotno, kažejo na veliko večji potencial »kulture družbenih uporov«, kot smo jim priča v pesimističnih mnenjih. Upoštevajoč še tradicije uporov tudi v lokalnem slovenskem okolju, od novih družbenih gibanj v osemdesetih, ki so prinesla mirovniško, študentsko, ekološko in druga gibanja, do protestov proti Natu in vojni v Iraku po prelomu tisočletja in v sodobnem trenutku najbolj prisotnega Gibanja 150, pa je po moji oceni veliko prezgodaj napovedovati konec vstajništva.

Čas organiziranih vstaj, ki so se v Ljubljani številčile od prve do pete, je minil. Hkrati pa je »potencial ulice« daleč od zamrtja. Mnoštvo in raznoterost, ki ju je bilo mogoče razbrati med protestniki na ulicah – slednja sta morda najbolj viden skupni imenovalci vstaj – se nadaljuje v številnih pobudah. Novih in starih, nastalih v vstajniškem letu in tistih z daljšo tradicijo bojevanja družbenih uporov. Nekatere pobude konstruirajo nove politične subjekte, npr. klasične politične stranke, nastajajo pobude o povezovanju novih strank v koalicije, do izraza prihajajo avtonomne regionalne in lokalne skupnosti vstajnikov, v prostoru upora so umeščene že ustaljene skupine s tradicijo avtonomnega boja, raznovrstne številne nove pobude so omrežene v virtualne in teritorialne skupščine, moč pridobivajo nekatera virtualna gibanja globalnih provenienc itd. Noben seznam ne more nastati na tem mestu, vsak tak poskus bi bil vnaprej obsojen na neuspeh redukcionizma.

Odgovore o trdoživosti in uspešnosti vstajniških zahtev bomo jasneje brali šele skozi družbene spremembe, ki sledijo vstajam in njihovem nadaljevanju v novih bojih. Težnja, ki se jasno kaže že v današnjem trenutku, pa je, da recept prihodnjih bojev ne bo eden, kot tudi ne bo eno gibanje, ki bo prevzelo tradicijo vstajniškega leta. Tudi viri bodočih bojev utegnejo biti precej različni, nove kristalizacijske točke in nadaljevanje uporov tako vidim predvsem v odzivih na kriminalizacijo protestov, vstajniškem potencialu v lokalnih prostorih in v globalnem boju

večine izkoriščanih. Socialne pravice in delavske pravice so v tej percepciji najpomembnejše »novo« bojišče. Socialna vprašanja so bistvena vprašanja preživetja: dohodek, stanovanje, delo nasproti deložacijam, zviševanju davkov, brezposelnosti. Ključne besede so: vsakdanje življenje malega človeka, revščina, preživetje. Torej, »Nazaj k upor!» nepreklicno kliče novodobni prekerni delavec, ki lahko kadarkoli izgubi službo, stanovanje, socialno zavarovanje. Zato se postavlja vprašanje, kakšen je profil vstajnika, kakšen je profil protestnice, ki se bosta borila proti deložacijam, za pravico do zdravstvenega zavarovanja, za dostojno življenje na podlagi svojega dela, za brezplačno šolstvo.